

Dr. NÉMETHY G. ÚR KRITIKÁJÁNAK KIEGÉSZÍTÉSE.

Vergiliusomban olyan segédeszközt akartam nyújtani a tanulóknak, melynek segítségével rövid idő alatt alaposan és értelmesen készülhessenek el a feladott leczkéből. — A legnagyobb gonddal és lelkiismeretességgel dolgoztam művemem, hogy a kitűzött célnak megfeleljen. A kritika csak a fordítást mondja sikerültnek, a Függelékét pedig több szempontból szerfölött hiányosnak. Ha munkámat nem a magam pénzén adtam volna ki, mint a Köpesdy-Tóth-Szilasi triummagistratus, nem válaszolnék a szerfölött hianyos kritikára, de mivel személyem a szellemi tekinteten kívül anyagilag is van érdekelve, ez egy okkal több, hogy kimutassam, mire nem terjesztette ki a kritika figyelmét.

Vergiliushoz praeparatiót Tóth tanár úr készítet, teljes szótárt Dávid István és dr. Fodor Gyula úr írtak, melyet Némethy úr e Közlöny októberi füzetének 614—615. lapjain ismertet és a kartársak szives figyelmébe ajánl. Némethy úr azt mondja Vergiliusom kritikájában, hogy ha akár a Dávid-féle irányhoz, a ki a «Tanulók könyvtárát» szerkeszti, akár a Köpesdy-féle irányhoz csatlakoznám, a mostaninál hasznavehetőbb segédkönyvet adnék. Megbocsátja nekem Némethy úr, ha *egyik irányhoz sem csatlakozom, mert a magam irányát ép oly jónak, sőt sok tekintetben még jobbnak találom.*

A *Dávid-féle irány* a Freund praeparatióit követi, annak jó oldalai nélkül, nem alkalmazkodván a hazai viszonyokhoz; és az egészről, ha jól emlékszem, Várkonyi Endre tanár úr a Phil. Közlönyben azt írta, hogy vásári munka: állításának megczafolására senki sem emelte föl szavát. A «Tanulók könyvtárába» dolgozott Némethy úr is: lefordította Xenophon és Cicero egyes műveit, de bátran lehet mondani, hogy ez az egész «Tanulók könyvtára»-nak egyedül sikerült része.

A *Köpesdy-féle irány* hibáira e közlöny novemberi füzetének 709—710. lapjain dr. Pruzsinszky úr mutatott rá alaposan. Szavai így hangzanak: (a tanulóknak) «végig kell böngésznie mind az öt szakaszt, sőt nem egy tanuló tán azt sem fogja tudni, hogy ezt vagy azt a nehézséget melyik csoportban kell keresnie, hogy a kivánt felvilágosítást nyerhesse. Ugy tetszik nekem, hogy az ilyen praeparatiók a könnyen kezelés és hasznavehetőség szempontjából csak nyerhetnének a tanuló kezében, ha az összes magyarázatok szintén sorról-sorra párhuzamosan haladnának a szöveggel». — Lejebb folytatja: «Az egyes szavakra nézve is volna ellenvető megjegyzésem. A főneveket és igéket ugyanis közelebbről kellene jelezni, amott mellékelni kellene a nemet, itt pedig az averbo-t. Részemről egyenesen bajnak tartom, ha a fiú pl. egymásmellett látja minden közelebbi meghatározás nélkül a «latus» és «malus»

szavakat és ezekről csak azt látja a præparatióban, hogy amaz «a hajó-
oldala», emez pedig «árbocot» jelent.» (Látus 3. széles; latus, őris, s.
oldal 2. málus 3. rossz, málus, i, *ln.* árbocz és málus, i, *nn.* almafa.
D. K.) Továbbá így folytatja Pruzsinszky úr a 710. lapon: «A köze-
lebbi meghatározás a szerzőnek csak egy tollvonásába kerül, a tanuló
pedig meg lesz kímélve a felületes tanulástól. Vagy hogyan lesz képes
ő szerint vagy conjugatió szerint megkülönböztetni az egymás mellett
álló igéket, mint: remugit, involvit, concutit stb. Némi veszélyt látok
továbbá abban, hogy az úgynevezett kifejezések minden magyarázat és
átmenet nélkül egyszerűen a legszabadabb fordítással vannak vissza-
adva: itt czélszerű volna mellékelni az illető latinos szólásmódnak
eredeti, ha nem is szó szerinti, de legalább megközelítően hű fordítását.»

Ebből láthatja a tisztelt olvasó és a kritikus úr is, hogy miért
nem vagyok hajlandó ehhez az irányhoz sem csatlakozni, és azt is látja,
hogy a mit Pruzsinszky úr a Köpesdy-féle præparatiókban kifogásol és
mint hiányt constatal, az én præparatiómban annak ellenkezője van,
vagyis minden bőven és világosan meg van magyarázva. Az ő præpa-
ratiójukra aztán ráillik, hogy szerfölött hiányos. Itt kötelességemnek
tartom kiemelni, hogy az említett hiányok dacára is, a Szilasi úr præ-
paratiója különös figyelmet érdemel. — A másik kettő, a Liviushoz és
Vergiliushoz írt præparatiók alig érik el a Bartal-Malmosi és a Pir-
chala-féle jegyzetek magaslatát. Mert nézzük a Liviushoz írt præpara-
tiót; már az első lapon ezt találjuk: differt, elodáz; servat, meghagy.
Biz ez szerfölött hiányos. *Odia* többes szám egyes szám helyett! ? Beh
sokat nyer ezzel a tanuló! Tán ezt kellene mondani: többes szám, mert
két félről van szó, a rómaiakról és a carthagóiakról. *Altaribus* többes
szám egyes helyett. Ez egyenesen tévútra vezeti a tanulót. Azt kellett
volna írni: ezt a szót a klasszikus írók mindig csak többes számban
használták. — Lássuk az úgynevezett kifejezéseket, a 9-dik lapon:
«*mirae artis in sollicitandis gentibus — fuerat*: csodálatos ügyesen tudta
felbujtogatni a népeket». Szerintem föl kellene használni az alkalmat és
a hol a latin és a magyar kifejezés fedik egymást, majdnem szóról-szóra
fordítani. Én így adnám vissza: csodálatosan ügyes volt a népek fel-
bujtásában.

Nézzük most a realiákat; a 18. lapon a többi közt ez áll: *custodiae*:
őrök a tábort körítő sánczokon; *stationes*: órállomások a tábor kijá-
ratainál. Hisz ez inkább a szóknak csak synonymicus magyarázata. Én
Némethy úr kritikájának hatása alatt fáradságot vettem magamnak és
ilyen szempontból vizsgálván át Vergiliusomat *háromszáz nyolczvan-
három* (383) szót találtam, mely ilykép van megmagyarázva. — Ugyan-
csak a 18. lapon ez áll: *Iagus*: a mai Tajo spanyolországi folyó (jó lett
volna a kiejtését is kitenni; Tajo, ejtsd: *Taho.*). A liviusi præparatióban

előforduló Tagus-féle realiához hasonló realiákat én is nyujtok és pedig sok helyen sokkal részletesebbet és világosabbat, összesen 46 helyhez. Igy az I. énekben a 16. verssorhoz: *colo* igénél, 49. *ara*, 68. *penates*, 79. *accumbo*, 86. *Africus*, 101. *scutum*, 195. *cadus*, 131, *Zephyrus* és *Eurus*, 177. *arma Cerealia*, 215. *Bacchus*, 267. *cognomen*, 282. *togatus*, 337. *cothurnus*, 394. *ales*, 449. *foris*, *cardo*, 460. *Pergamum*, 475. *puer*, 480. *peplum*, 505. *testudo*, 648. *palla*, 651. *Hymen*, 686. *Lyaeus*, 701. *Ceres*, 726. *atrium*, 744. *Hyades*. — A II. énekben: 55. *Argolicus*, 115. *adytum*, 122. *rates*, 133. *vitta*, 146. *manica*, 175. *parma*, 226. *Tritonis*, 311. *Vulcanus*, 313. *tuba*, 430. *infula*, 441. *testudo*, 469. *vestibulum*, 482. *fenestra*, 577. *Mycenae*, 601. *Tyndaris*, 646. *iactura sepulcri*, 693. *intonuit laevum*, 800. *deducere*.

Tehát, jóllehet én 46 helyen a realiát, 196 helyen a kifejezéseket és 383 helyen a szókat synonymice megmagyaráztam, mégis Némethy úr csodálatos módon azt állítja, hogy szógyűjteményem nem biztosítja a tanuló értelmes előkészülését; — ellenben a Köpesdy-féle praeparatiók, melyeknek nagy hibáira és hiányaira Pruzsinszky úr helyes gyakorlati érzékével alaposan rámutatott, dr. Némethy úr szerint elősegítik a tanuló tudatos előkészülését!! — Minthogy én a tisztelt kartárs uraknak 80 példányt küldtem széjjel, hogy alkalmuk legyen személyesen győződni meg munkám minőségéről, most soraim olvasásakor elővehetik, hogy szavaimnak a tényekkel való egyezéséről meggyőződhetnek.

Hogy Némethy úr, talán másnemű nagy elfoglaltsága miatt, művemmel csak felületesen foglalkozott, kitünik abból, hogy kritikájában 13 szempontot hagyott figyelmen kívül. Nem beszélt:

1. A munka *tiszta, szemet kimélő és hibátlan nyomdásárol*;
2. az *olcsóságról* (11 ív csak 90 kr.), mert én nem az anyagi hasznot néztem első sorban, hanem a deákok érdekét;
3. az *időmegtakarításról*, melyet a tanuló művem használatával elér, a mennyiben minden szükséges dolog együtt van;
4. a *hosszúság és rövidség pontos megjelöléséről*, a mi a helyes olvasást elősegíti és biztosítja;
5. hogy a *főneveknél ki van téve a genus*, a mi a declinálást könnyíti;
6. hogy az *igéknél ki van téve a perfectum és supinum*, a mi a conjugálást könnyíti;
7. a *fő- és mellékeveknél és az igéknél ki van téve zárójelben az etymon*, a mi a szótanulást könnyíti, támogatván a memoriát;
8. a *vonzatról* igéknél, mellékeveknél (gen., dat., acc., abl.);
9. arról, hogy *ki van téve, hogy valamely szó csak költőknél fordul elő, vagy bizonyos értelmi színezéssel vagy átvitt értelemben csak a költők használják*;

10. hogy a szóknál adom az *eredeti, áthidaló* és leghátul az *auctor által használt jelentést* ;

11. hogy 46 helyen az okvetlenül szükséges *realiákat* adom (mely pont azonban kibővíthető) ;

12. hogy 196-nál több *kifejezést* megmagyarázok ;

13. hogy *háromszáz nyolczvanhárom* (383) szót *synonymice megmagyaráztam*, a mi múlhatlanul szükséges az író gondolatainak alapos és helyes megértésére.

Ha dr. Némethy úr mindezt figyelembe vette volna, nemcsak a fordításra, hanem a «Függelék»-re is kedvező bírálatot mondott volna. Hogy irányom egészen helyes, bizonyítja ezt egyrészt dr. Pruzsinszky úrnak a Köpesdy-féle præparatiókra mondott ítélete, másrészt a Fleck-eisen által szerkesztett Neue Jahrbücher 10. füzetének 531. lapján olvasható sorok, a többi közt: «... dass nur durch lectüre sprachgefühl erzeugt und genährt werden kann, nicht durch noch so eifriges betreiben der grammatik, sowie dass vielfach im lateinischen und griechischen gar zu wenig gelesen wird» . . . «reichliches und flottes lesen, während dessen der lehrer nur da, wo es wirklich der mühe lohnt, auf eigenthümliche formen, sätze und gedankenverbindungen usw. aufmerksam mache».

Most pedig, miként művem előszavában, újból ajánlom munkámat a tisztelt kartársak figyelmébe és jóindulatába, hogy esetleg a II. kiadásnál a realiákról bővebben gondoskodván, a tanulók kezébe helyes irányú és kifogástalan segédkönyvet adhassak.

Zombor.

DANILOVICUS KÁLMÁN.

HAZAI IRODALOM.

Poetika és poetikai olvasókönyv. Szerkesztette *Riedl Frigyes*. Budapest, 1889. Lampel Róbert. 218 l. Ara 1 frt 40 kr.

Sietek mindjárt megmondani, hogy e könyvet a Gregussé mellett legjobb költészettanunknak találom. A többivel való összehasonlítást egyszerűen mellőzve, e kettő közt abban látom a különbséget, hogy Greguss művének irodalmi értéke, Riedl könyvének pedig iskolai használhatósága nagyobb, a mint hogy Greguss írta költészettanát, Riedl pedig szerkesztette a magáét. Gregussnál az elmélet nagyrészen eredeti tanulmányok gyümölcse, s azért könyve az alapvető művek közé tartozik; Riedl eklektikus, a ki csak a feldolgozásban eredeti, de iskolai szempontból tán még jobb, hogy könyve nem alkotja egy egyéni rendszer